

והלכת בברכותיו

לפרשת כי תבוא

הרב מרדכי אלון שליט"א

נערך על ידי תלמידים

הקודם לעלות לתורה בפרשה זו הרי זה משובח, ויתברך מאדון הברכות².

אגב, בפרשתנו מופיעה פרשת התוכחה באריכות רבה, אך גם בפעם הנוספת בתורה בה מופיעה פרשת תוכחה, בסוף ספר ויקרא, היא נקראת בעליית שלישי. מעניין שבשתי הפרשות מופיעות הקלות בעליות הנחשבות מעולות – שלישי ושישי.

למה אני מתחיל בזה? כי נראה לי שפרשת הקלות צריכה לימוד גדול, אך יותר משהיא צריכה לימוד גדול הוא צריך להיות לימוד שמביא לידי מעשה. לכן התחלנו עם הביטוי הכי מעשי לעניין – פסיקת שני גדולי עולם שהפרשה הזו היא מעולה, ויקרה ואין צורך לחפש 'מתנדב' שיהיה מוכן לקחת עליו את המי שברך הזה...

להבנת עומק עניין הקלות נותן לנו האדמו"ר הזקן בעל התניא הגדרה עמוקה ביותר:

הקלות שבפרשת התוכחה הם ברכות כל כך נעלות ונשגבות, ודווקא בגלל זה הן צריכות להופיע בלבוש של קלות³.

זוכרים את מנהג ישראל קדושים לקרוא את המבוגר שבקהל? כמה בגרות צריך כדי להבין את הסוד הגדול והנורא הזה, סוד גילוי עוצמת הברכות מתוך לבושי הקלות.

'אהבך ה' אלו-היך'!'

השבת בעזרת ה' נקרא את פרשת כי תבוא. הולכים ומתקרבים לראש השנה, ליום ההמלכה הגדול. אנו מגלים כי ההכנה הטובה ביותר לימים הקדושים היא דווקא פרשיות השבוע. 'סידרו' לנו פרשות כאילו במקרה, אבל כמובן הן מכוונות ומכוונות אותנו אל היעד. כל עם ישראל קורא את אותה הכנה מופלאה ומגיע דרכה להמליך את הקב"ה בעולם.

אז מי עולה ל'שישי' של כי תבוא?

תמיד, נחשבת עליית 'שישי' לעלייה מכובדת ביותר. אבל מה נעשה כשישי הוא גם פרשת הקלות? חלקה האחרון של הפרשה עוסק בברכות והקלות, מאה קלות חסר שתיים. 'משה מפי עצמו אמר¹'. עבור הגבאים המסורים, כל שנה מחדש הפרשה הזאת מהווה 'כאב ראש' מיוחד. אז מי יעלה 'שישי'..? רבים מן האשכנזים מעלים את בעל הקורא, לפעמים הגבאי עצמו 'מוסר את הנפש' ונכנס בעובי הקורה, לפעמים הרב. אצל הספרדים עולה דווקא המבוגר שבבית הכנסת ואצל התימנים דווקא ילדים. בשישי של כי תבוא מעלים דווקא את המבוגר שבקהל. הוא, כפי שנראה בהמשך זה שידע להפוך את הקשות שבקלות לנשגבות שבברכות.

מרתקים הם דבריו של ר' חיים, אחיו של מהר"ל מפראג, (ס' החיים ס"י זכיות ח"א פ"ז), כי 'כל

² מנהגי בית יעקב ס"י ש"ו
³ ליקוטי תורה בחוקותי מח

אבל הקושי הגדול בפסוק הוא בעצם הטענה שבו. מדוע הפך ה' את הקללה לברכה? כי הוא אוהב? אז שלא יביא קללה מלכתחילה! חבר טוב נותן ברכה, שפע. אם הקב"ה אוהב הוא יכול 'לארגן' ברכה.

משה כתב ספרו ופרשת בלעם

אני שואל את זה לא לחנם. חז"ל אומרים⁴ שמשה כתב את ספרו ופרשת בלעם. למה זה חשוב? כי אלמלא היה כותב משה רבנו את פרשת בלק ומעשה בלעם לא היינו יודעים את הסיפור הזה לעולם... על יציאת מצרים, למשל, גם אם לא היה כתוב, היינו יודעים מההיסטוריה. בהר סיני עמדנו כולנו. פרשת בלק כולה מתרחשת בייקום מקבילי, מתחת לירדאר התקשורת של עם ישראל. אנחנו בכלל היינו בשיטים, חונים כשפתחי אהלינו אינן מכוונים זה נגד זה ולמעלה במואב התנהל מלך מרושע מול קוסם מסוכן שמוכן לעשות רע ככל שיידרש. 'עמי, זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור'⁵. אנא, עמי, זכור כי זה לא מובן מאליו. אז משה כותב גם את ספר בלעם וכאן בפסוק אחד הוא מסביר שכל מעשיית המופתים הזו באה לומר דבר אחד, בצורה הכי ברורה שלו והכי עמוקה – 'כי אהבך ה' אליו'.

בלעם בכניסה לבית המדרש

מישהו שם לב פעם כיצד יהודי פותח את יומו? מאיזה מקור השראה נשאבים פסוקי הכניסה ליומו של יהודי, לבית הכנסת ולבית המדרש? 'מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל'⁶. זה לא קצת מוגזם? כל הזכויות שמורות לרשע המרושע הזה, שמגלם בתכונותיו את כל מה שהפוך מאיתנו כזרע אברהם. בדבריו פותחים את היום?

אני רוצה להתחיל הכל בפסוק אחד שהובא דווקא כ'הערת אגב' בפרשה הקודמת. לאחר שמופיעה מצוות לא תעשה "לא-יבא עמוני ומואבי, בקהל יְהוָה: גם דור עֲשִׂירִי, לא-יבא לְהָם בְּקֹהֶל יְהוָה עַד-עוֹלָם" נותנת התורה שתי סיבות לאיסור זה: "עַל-דִּבְרֵי אֲשֶׁר לֹא-קִדְּמוּ אֶתְכֶם, בְּלַחֵם וּבְמִים, בְּדָרְךָ, בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם". זו סיבה ראשונה, בגלל מידותיהם המושחתות. לא רק שאינם מכניסי אורחים, בכך הם גם מנציחים את מהותה של סדום ההפוכה, עיר אבי אביהם לוט, וכופרים בטובה של דודו, אברהם אבינו. וסיבה נוספת – "וְאֲשֶׁר שָׁכַר עֲלִידָאֵת-בְּלָעַם בֶּן-בְּעוֹר, מִפְּתוֹר אֲרָם נְהָרִים--לְקַלְלָךְ". העמונים והמואבים גם בחרו בטקטיקת מלחמה 'בלתי קונבנציונלית' והביאו את בלעם לקללך. רש"י מוצא סיבה נוספת – 'על העצה שיעצו אתכם להחטיאכם', עד שמגיעים למגיפה הגדולה בבעל פעור.

וכאן מובא פסוק 'בונוס'. הוא כבר ממש לא קשור להסבר מדוע לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'.

"וְלֹא אָבָה ה' אֶל-הֵיךְ לִשְׁמַע אֶל בְּלָעַם וַיִּהְיֶה ה' אֶל-הֵיךְ לִךְ אֶת הַקְּלָלָה לְבָרְכָהּ כִּי אָהַבְךָ ה' אֶל-הֵיךְ"

זה מאד מעניין. קודם כל, מה הפסוק הזה קשור לכאן? אולי זו הקדמה חשובה לפרשת הברכה והקללה שתבוא בפרשתנו? שנית – הפסוק עצמו דורש הסבר. את הסיפור של בלעם אנחנו כבר מכירים. הוא רצה לקלל, 'יצאו' לו ברכות, בלק כעס וגירש אותו בבושת פנים. כאן, בפסוק אחד, מכניסה התורה את הסיפור כולו למושגים ברמה אחרת לחלוטין – 'לא אבה'. 'כי אהבך'. אבה בא מהמילה תאב, מעוניין מאד. 'כי אהבך', הוא מושג מעניין בפני עצמו – לא אוהבך בלשון הווה ולא אהבך בלשון עבר אלא אהבך. המפרשים מסבירים שזו אהבה כפולה, אוהב כל כך עד שהוא נותן לך כוח לאהוב אותו בחזרה. 'אהבך', כלומר, אוהב אותך וממלא אותך בכוח אהבה שבו תשתמש אתה.

⁴ בבא בתרא יד :

⁵ מיכה פרק ו'

⁶ במדבר כ"ד ה'

הבנו? עד בלעם אף אחד לא סיפר לנו על המשיח. עד שהגיעה הקללה הזאת אף אחד לא גילה לנו כמה רחוק אפשר להגיע. כמה רחוק יכול לשוטט שועל שיוצא מבית קדשי הקדשים. כמה נשגבה היא הברכה, עד כדי כך שהיא מופיעה בצורה עטופה, מכוסה, מזולזלת כל כך.

הביטוי 'קללה' הוא בעל שתי משמעויות. ישנו המובן הראשון של 'קללני קללה נמרצת', 'לייטי' בארמית. אך קללה היא גם קלון, ביזוי. כך מופיע בפרשה הקודמת – 'וכי יִהְיֶה בְּאִישׁ חָטָא מִשְׁפָּט מִנֶּת וְהוּמַת וְתִלִּית אֹתוֹ עַל עֵץ. לֹא תִלֵּין נְבִלְתוֹ עַל הָעֵץ כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַיּוֹם הַהוּא כִּי קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תְּלוּיָם'.⁸ מסביר רש"י במקום: זלולו של מלך הוא.

הקללה, הזלול הזה מאפשר ליהלום להישאר יהלום נוצץ בלי שאף עין הרע תשים אליו לב. הוא ממשיך להתבוסס בבוץ, ואף אחד לא שם עליו יותר מדי את עינו הרעה. הנשגבות היא כל כך גדולה שלפעמים היא עטופה בעטיפות רבות. 'שישי הוא המעולה שבקרואים'. כי כל הנשגב מחברו עטוף ממנו, סמוי ממנו והיא היא הנשגבות – 'כי אהבך ה' אלו-היך'.

לא היה חסר דבר מן הספר אם משה היה כותב את ספרו בלבד. הוא כתב עוד ספר שלם, הוא גילה לנו מציאות שלימה שיכולנו בכלל לא לשים אליה לב, והכל בשביל ללמד אותנו את היסוד העמוק הזה – עד כמה אהבך ה' אלו-היך.

למה לא אוגנדה (או מצרים)?

אילו חס וחלילה הייתי פרעה היו לי המון ברכות: היה לי נילוס מפואר, בלתי נגמר. הייתה לי מצרים עשירה. לא היה חסר לי כלום. ארצי שלי, לא כארץ מצרים היא, 'עיינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר'. לך תמשוך מים, תחכה לגשם, תתייבש בצורת. זה טוב לטיול שנתי, מין שביל ישראל כזה... אבל בעולם חקלאי? מאה אחוז שעדיף מצרים. מי צריך את הפחד שהשנה

הקב"ה יכול לתת ברכה. אפשר לפתוח את היום הרבה יותר יפה. 'ברוך אתה בבואך'. 'ויתן לך האלו-הים מטל השמים'. יהיה טוב, אתה טוב, צדיק, נשמה, כפרה. מליאה בברכות, התורה... אתם יודעים מה הסיפור של 'מה טובו'? הסיפור הוא האם אתה יודע שכשהקב"ה נותן לך קללה, היא כזאת שכשהיא תתהפך תופיע ברכה שבכלל לא הייתה יכולה להגיע בדרך אחרת. 'ראה אנוכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה', וכפי שהזכרנו בתרגום יונתן בן עוזיאל – 'ברכה וחילופה', שהקב"ה נותן כך ברכה, שהקללה היא המעטפת שלה. האם קיבלת את הראיה הזו? האם הבנת שהוא יתברך נתן לך עיניים לקלוט שהוא נותן ברכה וקללה שעוטפת אותה?

מי גילה שיש משיח?

אני לא מחפש את הקללה. אבל הקללה היא אותה דרך שבה הקב"ה עוטף כל כך הרבה דברים, כל כך הרבה ברכות, וכשיהודי פותח את יומו הוא צריך להיזכר בדיוק בזה ולהיות משוכנע בכך. הרי אני כבר לא ילד קטן. יש לי כמה דברים קשים, בעיות שמטרידות אותי. אני פותח את היום בבקשה שיהיה לי את הכוח להפוך בפועל את הברכות כולן ובמיוחד את הקלות שבהן לברכה מחודשת שכמותה עוד לא היה!

מה טובו זו לא ברכה, אלא קללה שנתהפכה. הרמב"ם⁷ פוסק שיכל מי שאינו מאמין בו (במשיח), או מי שאינו מחכה לביאתו--לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבנו ובכן, מה המקור למשיח בתורה?

ואלו הדברים המפורשים בתורה, הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים. אף בפרשת בלעם נאמר, ושם ניבא בשני המשיחים... ושם הוא אומר "אראנו ולא עתה..אשורנו ולא קרוב... דרך כוכב מיעקוב"

⁸ דברים כא כב

⁷ הלכות מלכים ומלחמותיהם פרק י"א

הקללות הן ברכות כל כך נשגבות, אז עוטפים אותן. הן מביאות אותי עד המקום שבו לא נשאר כלום אלא האין עוד מלבדו ואז הן לוקחות אותי עוד מטר למטה, למקום שלא חלמתי שגם שם אין עוד מלבדו ושוב ושוב, עד שאבין.

אניה למצרים ובחזרה

איך מסתיימת פרשת הקללות? אחרי כל הפצעים והמחלות והמכות וכבר כמעט לא נותר כוח, מופיעה בפסוק האחרון הקללה האחרונה, 'הפינלה':

וְהִשְׁבֵּד ה' מִצְרַיִם בְּאֵינִיּוֹת בְּדָרְךָ אֲשֶׁר אֶמְרֵתִי לָךְ
לֹא תִסִּיף עוֹד לְרֵאשִׁיתָ וְהִתְמַכְרְתָם שָׁם לְאִיבֵיךָ
לְעֶבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאִין קִנְיָה¹³

תראו עברית מודרנית. 'והתמכרתם'. כך מסביר רש"י את המילה: 'אתם מבקשים להיות נמכרים להם לעבדים ולשפחות'. כל כך מכורים. התמכרות. השאיפה הלגיטימית שלכם תהיה להיות אחרוני העבדים והשפחות. של מי? של מצרים. ואין קונה.

בתורת החסידות הקללה בפסוק הזה מוסברת כל כך עמוק. לא רק העונשים באים לעורר את האדם לתשובה. כמובן ש'יבצר לך ומצאוך', וכש'הרכה בך והענוגה מאד' תגיע לשיא השפלות, ודאי זה יעורר אותך לתשובה, וכל פרשת הקללות הזו היא הקדמה לפרשת התשובה הענקית בפרשות ניצבים – וילך.

אך לא רק העונשים והטרגדיות מעוררים אותנו לתשובה. בעומק, וקשה לומר את זה, החטאים עצמם כמה שהם ודאי מנוגדים לרצון הקב"ה, הם בעלי תכלית, יש להם מטרה עמוקה ביותר. הרי רק הם מביאים את האדם למקום כל כך נמוך, כל כך שפל, שאך ורק ממנו ניתן ליצור מציאות שבה זדונות נהפכות לזכויות. למה בימקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים

תהיה בצורת. רעב? מי בכלל חושב על זה... ואם היינו עשוי? אין סוף לשפע... 'הלא משמני הארץ יהיה מושבך?' – 'זו איטליא של יוון'⁹. תראו כמה יפה אירופה. כל כך אירופאית... לנו נתן ארץ אשר אבניה ברזל, שלמטר השמים תשתה מים, שיהיה בה רעב, שתוצה או לא תוצה – תמיד תמיד עיני ה' אלו-היך בה.

שבע עקרות

הפטרה קצרה קראנו השבת.

'רני עקרה לא ילדה, פצחי רנה וצהלי לא חלה'.

מה, אין גבול?? כלומר, גם זה נהיה תואר שלנו? חז"ל אומרים¹¹ ששבע עקרות היו. שרה, רבקה, רחל, לאה (לא להתבלבל, התורה מדגישה לאחר לידת יהודה, כשנאמר על לאה 'ותעמוד מלדת' שהיא חזרה לעקרותה. כלומר, ארבעת הילדים שילדה עד עכשיו היו בגדר נס, הטבע שלה הוא עקרות), חנה, מיכל ומי השביעית? כנסת ישראל. ואם תגידו – למה כנסת ישראל נקראת עקרה? אז קודם כל, גנטית אם ארבע מתוך ארבע אמהות היו עקרות סביר להניח שזו כבר בעיה משפחתית... אבל זה לא רק זה. בפעם הראשונה שאנחנו פוגשים את שרה, כשהיא עוד שרי, ואנחנו רוצים שהתורה תגיד לנו עליה משהו, שהיא צדיקה, שהיא עושה נפשות, מה התואר הראשון שלה? 'ותהי שרי עקרה' ואם לא הבנת אז מדגישים – 'אין לה ולד'¹². וחוף מזה? זהו. היא עקרה, אחרי אלפיים שנה שהמילה הנפוצה ביותר בשתי הפרשיות הראשונות של העולם היא לידה ויילודה – וילד, וילד, ותלד, ויוולדו פתאום מגיעה שרי ומתגלה עקרות בעולם. נו, והקב"ה אומר שהוא רוצה, שהוא מתאוה לתפילתן של עקרות. אנחנו מבינים את זה בכלל? 'רני עקרה לא ילדה...'. מה הוא רוצה?

⁹ בראשית כ"ז ל"ט

¹⁰ רש"י שם

¹¹ פסיקתא, פרק כ'

¹² בראשית י"א ל'

¹³ דברים כ"ח ס"ח

ישנה בפרשה מצוות עשה אחת מרתקת, כמעט נעלמת. בתוך צרור הברכות, התרופה שהוקדמה למכה – 'יצו ה' אתך את הברכה באסמך', 'יקימך ה' לו לעם' מופיע פסוק מיוחד –

כִּי תִשְׁמַר אֶת מִצְוֹת ה' אֶל-הַיָּד וְהַלְכָת בְּדַרְכָיו¹⁵

אומר הרמב"ם¹⁶ הלכה מופלאה:

שנאמר והלכת בדרכיו. כך למדו בפירוש מצוה זו מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש... וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו

כפי כחו, הגדרה מדהימה. כל מפרשי הרמב"ם מתקשים בהלכה זו, דווקא לאור דברי הרמב"ם עצמו. בספר המצוות, קובע הרמב"ם כללים כיצד ואיזה מצוות נמנות בתרי"ג הצוות ואילו לא. יש דברים גדולים מאד שלא נמנו בספר המצוות. אחד הכללים הוא שמצווה 'כללית' לא מונים. הדוגמא הקלאסית שמביא הרמב"ם היא מצוות 'קדושים תהיו'. זו כל התורה כולה. איך חז"ל אומרים? שרמ"ח מצוות עשה הן כנגד רמ"ח איבריו של אדם. הלב הוא איבר, האצבע, האוזן, האף. אין איבר שנקרא 'הגוף'. מצוה כללית היא כמו הגוף כולו, היא לא חלק מהמניין. הבנתו מאה אחוז.

נו, לפי זה, מדוע 'והלכת בדרכיו' נכנס למניין המצוות של הרמב"ם? אין לך מצוה כללית מזו!

להלך, לא ללכת

אחת התשובות הנפלאות ביותר הופכת את המצווה הזו למצווה ספציפית, ממוקדת ביותר ובה בעת – מעלה ומרוממת כל מצוה באשר היא לרמה הגבוהה ביותר שלה. ההבדל בין יהודים למלאכים הוא שהמלאכים נקראים 'עומדים'

גמורין יכולין לעמודי¹⁴? ברור. כי הם נפגשים עם המקום השפל הזה, וכשמהפכים אותו מרוממים את הכל למקום שצדיק לא יכול להגיע אליו. זו העטיפה שאנחנו מדברים עליה. בדרך הרגילה העולה בית – אל וממנה אסור לסטות יש סכנה של עמידה במקום, של התרגלות למסילה מושלמת. אז מסובב הקב"ה סיבוב על גבי סיבוב והוא מפיל נשמה גדולה למקומות הכי נמוכים בעולם כדי שגם הדיוטות הנמוכות ביותר יהיו דירה לתחתוניים.

והשיבך ה' מצרימה באניות, בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה'. יש מציאות שבה כל פעם תשוב לשם, אל המצרים, אל כל החטאים, אל המקום שאתה עצמך כבר אמרת כל כך הרבה פעמים שאליו אתה לא חוזר **בחיים**. גם במציאות הזו הכותרת היא 'והשיבך ה''. משם הוא ממתין לך ורוצה שתעלה. ריבונו של עולם שם כאן למטה יהודי שהולך הפוך ויותר הפוך ועוד יותר הפוך מכל מה שציוו אותו ואי אפשר להבין למה מלכתחילה הוא הגיע לכאן... אבל הקב"ה הבטיח שגם 'אם יהיה נדחך בקצה השמים', גם אם תחזור אל המצרים האלה מיליון פעם 'והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות' עד שיתברר ש'אין קונה', שגם הם כבר לא רוצים אותך, גם אז רוץ לנמל ותתפוס את האניה שממתינה שם בסבלנות כל הזמן. 'והשיבך ה''.

מכל התורה כולה יהודי פותח את יומו בעצם באמירה אחת. 'מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל'. כמו אבינו יעקב שהכריח את המלאך להודות שאת כל העקביות הוא הוך לישראל – 'כי שרית עם אלוי ועם אנשים ותוכל'. כך גם אנו בנינו נולדנו להפוך ולגלות איך מתוך המאבק אנחנו צומחים למקומות יותר ויותר עליונים. נולדתי להיפוך שרק יגיע.

והלכת בדרכיו

¹⁵ דברים כ"ח ט'

¹⁶ הלכות דעות לרמב"ם פרק א' הלכה ו'

¹⁴ ברכות ה.

נו, מה השאלה שחייבים לענות אליה וזועקת מהפסוק? לאן הלך? מי? איפה? מאין בא? במיוחד שהמסר הראשון הוא שהוא דווקא לא יכול עוד ללכת... 'לא אוכל עוד לצאת ולבוא'. ראיתם פעם את הסברו של רש"י להליכה זו של משה? לא ייאמן. אומר רש"י:

וילך משה. וגומר²⁰

אפשר להפוך דף ולבדוק אם רש"י ממשיך. הוא לא. זהו, וילך משה וגומר. מה רש"י רוצה? זה דבר לא ייאמן. איך מתחילה הפגישה הראשונה שלנו בתורה עם משה רבנו? בואו נחזור מאה ועשרים שנה אחורה, אל בית העבדים במצרים –

וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי וַיִּקַּח אֶת בֵּת לְוִי²¹

לאן הלך? מאיפה? למה? מסביר שם רש"י:

'פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה וחזר ולקחה וזהו וילך שהלך בעצת בתו'

עמרם נשיא שבט לוי גוזר שלא מביאים עוד ילדים לגזירות פרעה. ביתו הקטנה באה ואומרת לו שגזירתו קשה משל פרעה, 'אתם בדיוק מאותה אסכולה'. אתה לא מבין שמצרים באה לעורר אותך להוציא מכאן אור גדול? אתה לא מבין שצריך להגיע ליתחת התפוח עוררתיך? אז אינך שונה מפרעה, רק קצת יותר גרוע ממנו. 'חוצפה', אה? אבל כבר גזרתי! אז תבטל... בשביל זה באה מצרים. כאשר עמרם הולך בעצת ביתו הוא מפסיק להיות 'עומד' ומתוך המקום הנמוך ביותר הזה, נולד מושיען של ישראל.

'וילך רש"י. וגומר'. משה רבנו הוא מהלך בן מהלך וכל חייו הליכה אינסופית. עד כמה אינסופית?

ועודנו ומהלך ומכוחו אנו הולכים²²

הוא עוד הולך, לא עוצר. רוב שנותיו של משה רבנו עברו עליו בהליכה. הוא יוצא אל אחיו, ולאחר מכן בורח מה'דתנים', מה'אבירמים',

ואילו יהודי נקרא 'מהלך'. כך אומר הקב"ה לנביא: "וְנִתְּתִי לְךָ מִהֲלָכִים בֵּין הָעַמִּים הָאֵלֶּה"¹⁷. מצות 'והלכת בדרכיו' אינה לקיים את כל המצוות, זה כבר נאמר וזה לא יימנה. **המצווה היא להיות מהלך**, זו מצווה ספציפית. גוועלד.

אני יכול לקיים את כל המצוות כולם. אתה יכול להיות רחום, חנון, חסיד, אבל אתה יכול לעמוד במקום. המהלך אף פעם לא עומד באותו מקום. הוא יודע שהוא יכול לצפות לבור שהוא מעולם לא ראה אותו, שהוא מעולם לא דמיון עד כמה הוא עמוק, אבל בדיוק לשם הוא מהלך, **ולשם כך הוא לא חדל מללכת**. את המצווה הזו מנה הרמב"ם – הדרך להידבק בו יתברך היא להיות מהלך.

בעומק, המושג מהלך הוא לא רק 'טו גוי'. ישנו, למשל, פסוק ידוע – **'צדק לפניו יהלך'**¹⁸. למה לא יילך? למה 'יהלך'? כשפלוני הולך הוא הולך לבד. הוא התקדם אגב יפה מאד. כשצדק מהלך הוא סוחב איתו כל מה שנקרה בדרכו. את הכל הוא יהלך ויולך לדרך של צדק.

בעצם, זו מצוות העשה האחרונה בתורה. שתי המצוות הבאות הן מצוות 'סיכום' – לכתוב ספר תורה ולקרוא אותו בהקהל במעמד כל ישראל. המצווה הזו, הנפלאה, באה ושואלת האם אתה מסוגל להלך ולהבין שימה טובי לא בטעות פותח את היום. שמשיח התגלה לנו בדברי בלעם.

ועודנו מהלך, ומכוחו אנו הולכים...

את סוד ההליכה ביקש משה שנבין כל חייו, ולרגע נקפוץ פרק אחד קדימה, כדי לסכם את יסוד ה'הליכה' שפתחנו.

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל¹⁹

²⁰ בחלק מהדפוסים לא מופיע

²¹ שמות ב' א'

²² מדרש רבה

¹⁷ זכריה ג' ז'

¹⁸ תהילים פ"ה

¹⁹ דברים ל"א א'

סוף, ראינו הכל בחוש, הודינו. הנה, לפני לא הרבה חודשים שרנו על הבאר, אחרי שגם אהרון וגם מרים כבר הסתלקו. שרנו במלחמת נחלי ארנון. לא נתן עיניים לראות? אזניים לשמוע?

והארה אחרונה – הביטוי 'עד היום הזה' מופיע פעמים רבות בתורה. למשל - 'על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה ... עד היום הזה'. הכוונה בביטוי בכל המקומות היא 'עד ועד בכלל'. רש"י עומד על כך שלפנינו המקום היחיד בתורה שמשעות הביטוי היא עד ולא עד בכלל!

'להכיר חסדי הקב"ה, ולהידבק בו'

נקרא את רש"י, וכדאי להתבונן בדייקנות שלו, הבלתי נתפסת:

"ולא נתן ה' לכם לב לדעת - "להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו"

הרי הידיעה היא בדרך כלל בשכל, ה'לב היודע' מוביל את רש"י לבחור מילים באופן מדוקדק – הכרה, דביקות. מדוע? ממשיך רש"י ומספר על 'הפגנת היום האחרון':

"עד היום הזה – "שמעתי, שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי כמ"ש בפי וילך ויתנה אל הכהנים בני לוי"

בפרשת וילך מתואר כיצד לוקח משה רבנו את ספרו שכתב ונותן אותו לבני לוי. הם מניחים אותו לפני ה' ושם הוא שוכן דרך קבע. מהספר הזה, אגב, מצווה המלך לכתוב את משנה התורה הפרטי שלו, הספר שמונח בחיקו ואיתו הוא יוצא ובא.

באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו: משה רבינו, אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה וניתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר לא לכם ניתנה, לנו ניתנה! ושם משה על הדבר ועל זאת אמר להם: היום הזה נהיית לעם וגוי היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום.

מכל ה'צדיקים' שעוזרים לו ללכת עוד ועוד וללכת אחר המדבר עד שהוא יגיע לסנה ורק בן שמונים שנה הוא יבוא וילמד את כולנו ללכת. לא סופר על ההליכות שלו שום דבר, אבל הן כל התורה.

'רק לפי שהברכות הן נשגבות ומעולות כל כך הן עטופות בקללות קשות כל כך'. הרמב"ם לא חרג מכללי המצוות. והלכת בדרכיו זו מצווה ספציפית וברורה. קיימת מצווה? כבר שנים אתה מקיים אותה ופתאום אתה רואה שאתה עומד? תתחיל להלך, יש תשובה. זה כל המבחן. האם גם במצווה ה'נדושה' הזו אתה מהלך או שאתה עומד, מושלם כמו מלאך.

'לא נתן לכם לב לדעת!'

את הדברים האלו ביקש משה שנבין תמיד, בטח ובטח ביום הזה, ביומו האחרון.

נסתיימו מאה קללות חסר שתיים. הגיע הזמן למילות סיכום. הספר שהתחיל אי שם 'בעבר הירדן בארץ מואב' מגיע לחתימתו –

אַלֶּה דְבַרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אֱתָם בְּחֶרֶב

שתי בריתות כרתנו. הברית בהר סיני והנה פה הברית השניה. ומה הוא אומר לנו, המנהיג?

וְלֹא נָתַן יְהוָה לְכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לְרְאוֹת וְאָזְנַיִם לְשִׁמֹּעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה

סיכום מאד קשה. מה אומר לנו הרב עם סיכום ארבעים שנות מדבר בהנהגה? מה אומר משה רבנו בסיכום מאה ועשרים שנותיו? חברה, לא הבנתם כלום... לא יפה. אין איזה נאום מנציג ההנהלה, חלוקת זרים? מתנות? רשימת הישגים? **עד היום הזה.**

אז קודם כל, זה לא נעים. אבל שאלה שניה, אמיתית: 'לא נתן לנו לב לדעת?' זה נכון? הרי שרנו שירה. שרנו על יציאת מצרים וקריעת ים

שומר על המורשת החשובה הזו... אפילו
תתקצבו אותו בכמה שקלים, תזרקו לו קצבאות
שלא יפריע.

מזה חשש משה רבנו. באים עם ישראל וצועקים
עליו 'יום מחר יאמרו שלנו היא...!', **ביום המחר**
לא נהיה מוכנים לזה. אין ספק, חותם משה
רבנו, פעם ראשונה שאני שומע שהעם הזה הבין
הכל.

'חסדי ה' – לעולם אשירה'. הכרת חסדי המקום
מביאה לדביקות וסוחפת לשירת עולמים.

בין יציאת מצרים לתאנה שביכרה

סופה של הפרשה נעוץ בתחילתה, ובתחילתה
נעמוד.

וְהָיָה כִּי תֵבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
נַחֲלָה וִירֻשָׁתָה וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ... וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר
יְהִי בַיָּמִים הֵהָם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הַגִּדְתִּי הַיּוֹם לְה'
אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשַׁבַע ה'
לְאַבְתֵּינִי לָתֵת לָנוּ... וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵי-
הַיָּד אֲרָמִי אֲבָד אָבִי וַיֵּרַד מִצְרָיִם...!

הדייקנות של רש"י לא תיאמן:

"**ארמי אונד אבי** - "מזכיר חסדי המקום

מה רש"י רוצה? אני לא יודע לקרוא? אני יודע
שכתוב פה עכשיו שהולכים להזכיר את כל
החסדים שעשה עמנו הקב"ה ממצרים ועד היום.
זו כל הפרשה כולה.

אתם יודעים מה צריך יהודי שמביא ביכורים?
הוא צריך ורוצה להרגיש התחדשות. כל פרשת כי
תבוא סובבת סביב 'היום הזה' ובשיאה מסביר
רש"י ש'בכל יום יהיו בעיניך כחדשים'. מביא
הביכורים, מאות שנים לאחר הכניסה לארץ
מביא את פירותיו ורואה ארץ חדשה. איך
אפשר? כי הוא מזכיר חסדי המקום.

הוא לא מדבר על ניסים גדולים. הוא מחזיק את
האשכול הבכור שלו ביד ועומד לפני הכהן. אתה

עם ישראל נזעק, הוא מפחד שבני לוי ייצרו
'מונופול' על התורה, ורק עכשיו שמח משה. פלאי
פלאות. אגב, שמתם לב לדיקנות? הבנתי שאתם
דבקים בו. ומה הסביר רש"י על המושג 'לב
לדעת'? להיות **דבקים** בו.

'חסדי ה' – לעולם אשירה'

ארבעים שנה שעם ישראל לא מפסיק לשיר. הוא
שר, הוא מודה, בודה. אין ספק שנס גורם
לאמונה ולהתעוררות. לאמונה וליראה. **וייראו**
העם את ה', **ויאמינו** בה'²³. אבל לא בטוח שזה
יחזיק. מניסיון של עם, **סביר להניח** שזה לא
יחזיק. השירה והקולות ייגמרו בחיננות סביב
עגל זהב. הם כן שרו וכן הודו. אבל **חסדי המקום**
אלו לא הניסים הגדולים, ההירואיים, אלו
החסדים שמהם כל יום אנו קמים בבוקר. עד
היום התפעמתם מניסים, אבל לא נתן ה' לכם לב
לדעת להכיר את **חסדי הקב"ה**. היום הזה
תפסתם את החסד שבסיכוי ליפול לבור ולצאת
ממנו חדש. זהו סוד ההתחדשות!

ניסים גורמים לשירה. חסדי המקום היום-
יומיים מביאים להכרה, להפנמה, **לדביקות**.
גוועלד.

איך רש"י למד את זה? מהמילים לב לדעת.
כששכל יודע זו שיגרה. ההכרה בחסדי המקום
ממלאת את הלב בהכרה ובדעת, והופכת את
האדם לְדָבֵק בו יתברך.

לכן ב'הפגנה' מדייק רש"י את טענת בני ישראל
'ויאמרו לנו יום **מחד**!'. כי היום, כאן במדבר,
עם משה והמשכן צמודים בכל רגע אני לא
חושש. אבל אתם נכנסים עכשיו לארץ. אלו כבר
לא ענני כבוד, הולכות להיות ארבע עשרה שנים
ארוכות של מלחמה וכיבוש. בסופן תתנחלו איש
איש באחוזתו ובביתו. יהיה רק שבט אחד שאין
לו נחלה, שלא יהיה מעורב בכל הפוליטיקות
שלכם, שבט לוי. פתאום דווקא תתאהבו ברעיון
שיש שבט אחד שקשור, תגידו שטוב שמישהו

²³ שמות י"ד ל"א

יודע מה הבאתי עכשיו? 'כולה' אשכול ענבים.
אבל אני יודע שזה חסד א-ל כל היום. לא הבאתי
'דוקטורט', הבאתי תאנה אחת, בכורה והיא
חסדי המקום.

ועוד פעם רש"י:

"וענית - " ל' הרמת קול

בדרך כלל מרימים קול שמחה על נס. על
התפרצות של ברכה לשגרת החיים. החקלאי
הזה, יש לו אלף תאנים. אבל הוא צורח משמחה
על התאנה הבכורה הזו, הוא מכיר בלי גבול
בחסדי המקום. הוא מרים את הקול ומכריז
שהוא יתברך מחדש בטובו בכל יום תמיד. תמיד.
מה עם כל הקללות שהיו? כמובן, היו. ויענונו.
ויתנו עלינו. ומתוך כל אלה באה תאנה זו לכאן.

'אשר בחר בנו מכל העמים'

אני לא 'משמני הארץ יהיה מושבך', אני לא
מאיטליא של יוון, אני מהעם של 'מה טובו'. אני
מהעם של כי אהבך ה' אלו'. אני מביא את
הביכורים ומזכיר את כל הקללה ואיך היא
מתהפכת לברכה ובשיא לא נתקע בקריעת ים
סוף ההרואית, השיא שלי הוא בתאנה הקטנה
הזו. היא עושה אותי לא רק מאמין, אלא הולך
בדרכיו. הולך ודבק וחפץ.

את כל זה מבקש משה רבנו ללמד את כולנו.
האיש שתחילתו 'וילך' וסיומו 'וילך' וגומר.
'ועודנו מהלך ומכוחו אנו מהלכין עד היום הזה'.